

מבצע "אהוד"

פריצת הדרך לגליל המערבי בתש"ח

היפלוש הצבא הלבנוני גם הוא לארץ וינסה לשטוף את משקי הגליל המערבי בדרכו לחיפה? בידיעה שנמסרה ב-9 במאי 1948 למטה-הכללי נאמר: „הצבא הלבנוני יתקיף את חניתה בד-בבד עם פלישת כוחות הצבא הסורי; מגמתו תהא להיפגש עם הצבא הסורי ליד הקריות, כדי לצאת משם בהתקפה, בעוצמה של 2,000 איש, לערך, על חיפה”.

נמסר כי הכוח התוקף, המורכב רובו מצירקסים, חונה במרחק של 10 ק"מ מהגבול; לרשותו 48 משאיות צבאיות. כן נאמר כי הצבא הלבנוני תפס עמדות על-יד החוף, ולרשותו תותחים ושריוניות מסוג „סטיגהאונד”.

בעקבות ידיעות אלה בשלה ההכרה כי אין לדחות את פריצת הדרך לגליל המערבי. הפריצה תאפשר להעביר אספקה וציוד לחיזוק הישובים, תטהר את השטח המוחזק בידי הערבים ותיצור רציפות טריטוריאלית וקשר ישיר בין כוחות ה„הגנה” בחיפה לבין הכוחות בגליל המערבי. כן סוכם לפנות את הילדים מהמשקים שמצפון לנהריה. המבצע להשגת היעדים הללו נקרא מבצע „אהוד”.

פרק מתוך הספר „כרמלי”, העומד להופיע בקרוב בהוצאת „מערכות”.

פקודת מבצע „אהוד“

„האויב“:

כוחות האויב מרוכזים בעיר עכו ובכפרים הבאים, לפי מספרים משוערים כדלהלן:
עכו כ-600 מזוינים; סמריה — אין ידיעות; א-זיב — מקומיים; בָּסָה — 60 סורים; בסה 2 — 30 מקומיים.

„כוחותינו“:

איתן — גדוד א' • 2 פלוגות מגדוד 21, כיתה של מרגמות בנות 3 אינץ', כיתה של מכוונות (מק"ב).
אברהם — גדוד ב' • 2 פלוגות מגדוד 22, כיתה של מרגמות בנות 3 אינץ', כיתה של מכוונות.
אבנר — גדוד ג' • 3 פלוגות — פלוגה אחת מגדוד 21, פלוגה אחת מקורס מ"כים, מחלקה מגדוד 22, כיתת מרגמות, כיתת מכוונות, פלוגה אחת מהמשקים.
כוחות חוסמים מהחי"מ המקומי ומחלקת פלי"מ.

„המשימה“:

שלב 1 — להבקיע את הדרך לחניתה ומצובה, להעלות אספקה ולהוריד את הילדים.
שלב 2 — להבקיע את הדרך לאילון, להעלות אספקה ולהוריד את הילדים.

„השיטה“:

א. חסימות — בשעה 0100 בליל 13—14 במאי תיחסמנה הדרכים הבאות על-ידי יהושפט:

1. כביש עכו—צפת (במקום הפיצוץ, מיקוש ואש מקלעים על-יד עין-המפרץ).
2. כביש עכו—נהריה על-יד שבי-ציון, חוסמים אחרי עלות השיירה.
3. כביש תרשיחה—כברי, על-יד יחיעם.
4. כביש כברי—נהריה על-יד נהריה.
5. דרכי עפר מכברי לא-זיב — מחלקה מגדוד א'.
6. חסימה ממזרח לאילון על-יד אילון.
7. מהלבנון — מחלקת פלי"מ שתפוצץ את גשר נקורה.

ב. 1. בשעה 0200 — התקפה על א-זיב על-ידי גדוד א' • התקפה על בסה על-ידי גדוד ב' • התקפה על סמריה על-ידי גדוד ג' • התקפה על תל אל פיכר על-ידי גדוד א'.

2. התקפה במגמה לכבוש את הכפרים והמשל-טים ולהחזיקם לשם אבטחת מעבר חופשי בדרך.

3. בתחילת ההתקפה, על השיירה להיות מוכנה ליציאה כשהיא מלווה פלוגה אחת מגדוד ג'. עם הידיעה על כיבוש התל תחל השיירה לזוז.

- ג. 1. השיירה תנוע מעין-המפרץ — כביש עכו—צפת אל כביש עכו—נהריה עד נהריה. מכאן תקבל ממטה הפעולה פקודה נוספת.
2. השיירה תאסוף את הפלוגה שכבשה את סמריה, אחרי הפיצוצים בכפר, ותביאה לנהריה

(פלוגה זו הופכת לפלוגה רזרבית החונה ב-נהריה).

3. עם ההשתלטות הגמורה על א-זיב ועל בסה, נעה השיירה צפונה. בפניה למצובה מתפצלת השיירה לפי ארגון מוקדם, חציה למצובה וחצי-יה לחניתה.

4. במשקים יש לפרוק את המשא תוך שעה אחת ולעשות הכנות לפינוי הילדים מהמקום. המכוניות עם הילדים תזוזנה לפי הוראה ממטה הפעולה.

5. שתי השיירות מתלכדות מחדש בהצטלבות מצובה ונעות עד נהריה, פורקות ומעמיסות את האספקה לאילון. היחידות שבכפרים ממשיכות להחזיק בהם.

6. שלב 2 — כיבוש משטרת בסה 2, והעלאת שיירה מנהריה לאילון והורדת הילדים. פרטים ייקבעו תוך כדי הפעולה בהמשך לשלב 1."

הביצוע

השיירה עוברת את מחסום כורדני

בין בסיס השיירה לבין עין-המפרץ, בה היה על ה-שיירה להיערך ליציאה, הפריד מחסום מחנה כורדני. המחסום היה בצורת „חמור ספרדי“ ונשמר על-ידי חיילים בריטים. הבריטים התירו לעבור למכוניות יחידות בדרכן לישובים שמצפון למחנה ולבית-החרושת „נעמן“. אך היה יסוד לחשוש כי הם יסרבו לתת מעבר לשיירה של 25 מכוניות. נוסף על כך ניתן להניח כי עובדת מעברה של שיירה גדולה לצפון תובא לידי-עתם של ערביי עכו ותפגע ביסוד ההפתעה של המבצע. על מעבר השיירה דרך מחסום כורדני מספר דב נאמן: „עוד באותו בוקר פניתי אל משה כרמל להיוועץ בו כיצד להעביר את השיירה דרך מחסום כורדני.

„הועלה רעיון להעביר את המכוניות אחת-אחת במשך היום. אך היה חשש כי האנגלים יודיעו לערביי עכו כי שיירה עברה בדרך אליהם. סוכם כי נעביר את השיירה בשעות האפילה, וכי תוכן פקודה בכתב, כביכול מאת המפקד הבריטי, אל האחראי על משמר המחסום.

„המכתב המזויף הוכן במטה החטיבה, וקיבלתי אותו ערב צאתנו לדרך.

„ישבתי במכונית הראשונה. משהגענו למחסום כור-דני עצרנו. ירדתי ומסרתי לזקיף את המכתב החתום בידי קולונל ג'ונסון... הזקיף נטל את הנייר, לא התפעל ואמר לי: „המתן קמעה“. אין לי זמן להמתין! עניתי ברוגזה. ניגשתי והזזתי את המחסום. הזקיף שרק ומייד הופעלה במחנה מערכת האזעקה. החיילים נכנסו לעמדות.

„קראתי אליהם בקול רם: „אנחנו חייבים לעבור. אם רצונכם לפתוח באש — בבקשה!“

„נתתי לשיירה פקודה לזוז. השיירה עברה ללא תקלה והגענו למשק עין-המפרץ“.

כיבוש התל

גבעת נפוליאון, או כפי שנקראה אז בחטיבה — התל — נמצאת מזרחה לעכו.

כשלהם נפוליאון בארץ, הרעיש מגבעה זו את מבצר עכו ולא כבשו. מאז נושא התל את שמו. המחזיק בתל — גורל העיר נתון במידה רבה בידיו. ואכן, כל מי שתקף אי-פעם את עכו, תקפה מגבעה זו. לכיבוש התל שלחה החטיבה את פלוגת קורס ה-מ"כים, שהיתה כוח המחץ של החטיבה. מפקדי הכוחות היו בעלי נסיון קרבי והפלוגה נתנסתה בקרב בנות ברמת-יוחנן ובחיפה, אשר רוממו את רוחה מאוד.

למרות כל זאת הכין מפקד החטיבה, משה כרמל, פלוגה נוספת אשר תופעל אם יעמוד התל בפני ההסתערויות הראשונות. למפקד הפלוגה שנשלחה לכיבוש התל לא נרמז על כך דבר וחצי דבר. לעומת זאת הוסבר לו כי מעבר השיירה תלוי בכיבוש יעד זה, וכי הכרח הוא לתפוס את התל ולהחזיק בו.

מספר אהרון אבנון :

„לרשותי עמד כוח חי"ר של כ-80 איש, שהתחלקו לשלוש מחלקות מוקטנות. מג"ד 22 העמיד תחת פיקודי מק"ב ומרגמה בת שלושה אינץ'. ידעתי כי כוחות האויב מונים פחות מפלוגה וגם לרשותם מק"ב ומרגמה בת שלושה אינץ'.

„החלטתי לתקוף את התל מן החזית. התקדמנו לעברו — שתי מחלקות מלפנים ואחת מאחור. עם הגיענו לחורשה שלפני התל נפתחה עלינו אש רובים; לאחר מכן הצטרפו אליהם גם מק"ב ומרגמה. הבחנתי שאשו של האויב אינה מדויקת והנחתי כי טרם איכנו אותנו. פקדתי להמשיך בהתקדמות בלי להשיב אש. המחלקות צעדו והד 160 הרגליים המתקדמות בשדה נשמע יפה באפילת הליל. על נקלה ניתן לטעות ולחשוב, כי לא פלוגה אחת אלא כוח גדול יותר מתקרב אל התל לכבשו. הסתערנו, וכעבור רגעים ספורים היה התל בידנו. המק"ב ומרגמת האויב נפלו בידינו שלל. הגענו למעלה והתארגנו מייד להגנה היקפית.”

מוסיף אהרון אבנון :

„לאור הניסיון בקרבות עם הדרוזים והתקפות-הנגד שלהם, שהיו באות בזו אחר זו בכוח רב, הדגשתי בשעת האימונים של המ"כים את ההכרח בהיערכות מהירה להגנה, מייד לאחר כיבוש היעד. תירגלתי בכך את החניכים מספר פעמים, ועם כיבוש התל היה צורך רק לחזור על התרגיל. עתה חיכינו בסבלנות להתקפת-הנגד. ואמנם זו באה כעבור שעה, לערך. מחלקת אויב ניסתה לעקור אותנו מהעמדות. ההסתערות נהדפה. שעה קלה לאחר מכן הבחנו במשי-אית המתקרבת לרגלי התל מצד עכו. האנשים ירדו ממנה ופתחו לעברנו באש. אותה שעה ניתכה עלינו אש עזה מעמדות המשמר שבעכו. ענינו באש חזקה והטרדנו

את העיר במרגמה, שפצצותיה התפוצצו בעיקר בעיר העתיקה. חילופי היריות נמשכו, ובינתיים עברה שיירה על פנינו בדרכה לגליל המערבי המנותק.”

החי"מ בפעולת החסימה

כדי לוודא את מעבר השיירה במבואות עכו, נטלה חלק בפעולה גם פלוגה של החי"מ הנפתי בריתוק כוחות האויב באיזור זה. הוטל עליה לחסום את כביש עכו—צפת בפני תנועת כוחות אויב, וכן להטריד את הכפר הערבי מנשיה.

זאב יעקבי, חייל מהפלוגה, מספר :

„הפרשנו חוליית חבלנים שהתחילה מייד למקש את הכביש. פלוגת המ"כים התקדמה באותו זמן ממזרח לעבר גבעת נפוליאון. האויב הרגיש בהם; התחולל קרב קצר, ואנו נעצרנו לרגע כדי לחזות בו. מאות כדורים נותבים גילו לנו את מקום הלחימה. עד מהרה המ-שכנו בדרכנו. הנה הכפר מנשיה. האויב טרם הרגיש בנו. אנו תופסים עמדות ופותחים באש, כיתה אחת כיתה. אנו יורים אש מבוקרת, כבמגרש האימונים. מגלים אותנו מכיוון מחנה צבאי לשעבר, ויורים לעברנו.

„סיימנו את פעולת ההטרדה המיועדת למנוע מאנשי האויב אשר בכפר מלהפריע לשיירה בדרכה. ניתנה פקודת-נסיגה, ואנו חזרנו בדרך בה באנו. לקראתנו באות המשאיות של השיירה. הן מתקדמות לעבר כביש עכו—צפת. השיירה נעצרת. אנו תופסים עמדות בקצה חורשת האקליפטוסים.

„האם משהו אינו כשורה? מדוע נעצרה השיירה? רגעי ציפה מתוחים. כעבור דקות מספר זה השיירה והמשיכה בדרכה. מעל עין-המפרץ עולה זיקוק לבן, ואחריו שני ושלישי — אות לנו שסיימנו את תפקידנו. אנו חוצים את השדות ומתקרבים למשק. רעם מנועים נשמע בבירור. מכונית אחר מכונית מגיחה מדרך העפר ועולה לכביש. טרקטור-גורר וטרקטור-דחפור מסייעים להן לעבור קטע קשה בדרך-העפר הרטובה. דלתות תאי הנהגים פתוחות עדיין, ופני הנהגים המיוזעים מתגלים לעינינו. עוד מעט תיסגרנה הדלתות ורק האשנבים הצרים יישארו פתוחים.

„אנחנו נכנסים לחצר המשק ומטים אוזן לעבר עכו. כיצד יתפתחו שם הדברים? התפרוץ השיירה גם דרך הכפר סמריה, שמצפון לעכו? ידענו כי שם היתה בעיה של פריצת מחסומים ממוקשים. בראש השיירה נמצאו, אמנם, שני משוריינים ובהם חבלנים, שתפקידם היה לפרק את המוקשים ולסלק את המחסומים, אך היוכלו למשימה זאת?”

השיירה עושה דרכה לסמריה

על תנועת השיירה בדרך העפר לכביש עכו—צפת מספר דב נאמן :

„הסיירים אמנם בדקו קודם לכן את דרך העפר ושיפרו את המעבר, אך המכוניות היו עמוסות לעייפה, ומשעברו בדרך כמה משאיות בזו אחר זו, נשתב-

שה התשתית ומכוניות החלו שוקעות בה.

„הטרקטורים ממשקי הסביבה גויסו והחלו מסייעים בהעברת המכוניות על פני הקטע הקשה. פרט למכור־נית אחת, אשר שקעה ונשארה תקועה במקום, הור־עברו כל היתר דרך קטע־התורפה ועלו על כביש עכו־צפת“.

משהגיעה השיירה לכביש עכו־צפת, פנתה מייד מער־בה לעבר עכו ופרצה לתוך העיר במהירות גדולה, בחיפוי עז של כוחנו בגבעה, וכן בחיפוי עצמי של משורייני הליווי שבשיירה. בראש נע משורייני פורץ־מחסומים, ש„טיאטא“ מחסומי דרך. על השיירה הונחתה אש כבדה, למנוע את מעברה; ואולם היא התקדמה תוך כדי קרב, ומשהגיעה להצטלבות הדרכים של כביש עכו־צפת וכביש בירוה, פנתה צפונה בדרך העולה לגליל המערבי.

מספר מכוניות נפגעו תוך כדי המעבר בעיר, אולם הצליחו לפרוץ ולהמשיך בנסיעה.

בדרך בין עכו ונהריה היה על השיירה לעבור בתוך הכפר הערבי סמריה, שחלש על הכביש העובר בתוכו. על גגות בתי הכפר, בצדי הכביש, היו עמדות אש; הכביש עצמו היה חפור ובלתי כשיר למעבר מכוניות. בטרם תעבור השיירה היה, איפוא, הכרח לתקוף את הכפר, להשתלט עליו ולהתקיין את הדרך העוברת בו. לפי התכנית עמד כוח ב' להגיע בדרך־הים ולנחות בחוף מערבית לסמריה, ולהשתלט על הכפר עוד לפני בוא השיירה.

מפקד פלוגה זו, יוסי האס, מספר:

„ב־13 במאי קיבלתי פקודה להעביר את הפלוגה מבסיסה אשר במחנה הלגיון ליד קריית־בנימין לגב־ים, כדי לרדת באניה. הבאתי את הפלוגה על ציודה לגביים כבר בשעות המוקדמות של אחר־הצהריים. היה שם מזח שעמד בבניינו. לאחר ציפיה של שעותיים התברר כי האניה, שהיתה אמורה להעביר אותנו, לא תגיע לגביים ועלינו לנסוע לחוף־שמן, למעגן של חברת החשמל.

„משהגענו לשם כבר ירד הערב. מצאנו שם פלוגות של גדוד 22, ואת האניה — חנה סנש. אנשי גדוד 22 עלו ראשונים. האניה הפליגה לאורך החוף לעבר נהריה. הים היה רוגש והגלים טילטלו אותה על מטענה. האנשים נמצאו בתוך המחסנים. הצפיפות היתה רבה והאוויר — דחוס. רוב החיילים חשו ברע, נתקפו בבחילה והתחילו מקיאים ופניהם הוריקו. גם אני הייתי בין הנפגעים. לפי התכנית היה עלינו להגיע לנהריה עוד בחצות הלילה, אך בגלל הים הרוגש איחרנו בשעותיים. כשהגענו אל מול חוף נהריה התעוררו ספקות, היוכלו להורידנו. האניה לא יכלה להתקרב לחוף והיתה סכנה שסירות תתהפכנה. התי־קשרנו עם מטה הפעולה וקיבלנו הוראה לרדת, יהיו התנאים אשר יהיו. מתוך שלוש המחלקות שעמדו לרשותי היתה אחת בלתי־מצוידת ואמורה היתה לקבל את ציודה ואת תחמושתה בשבי־ציון. הוריתי לאנשי מחלקה זו לרדת ראשונים, מתוך הנחה שעד

שתגענה לחוף המחלקות האחרות יספיקו אנשיה לקבל את ציודם.

„לבסוף הגענו לשבי־ציון, קיבלנו את הציוד, והתי־כבדנו בכוסית קוניאק כדי לגרש את מחלתי־הים. קצין המבצעים של מטה הפעולה, מוטקה מקלף, התקשר אלי, שאל לשלומי והורה לי לצאת מייד עם הכוח שברשותי ולתקוף את סמריה. הוא מסר לי כי ה־שיירה כבר יצאה לדרכה והיא מתקרבת לכפר; לכן עלי להזדרז מאוד.

„יצאתי לרגבה עם מחלקה. חניתי חניה קצרה, שנוצלה על־ידי לקבלת פרטים נוספים מאנשי המושב ולתצפית לעבר הכפר. אנשי המושב העלו מק"ב, בראו־נינג' על מגדל המים ופתחו באש על סמריה. התקי־דמתי בראש המחלקה לעבר הכפר. כשהיינו במרחק של כ־100 מטרים ממבואות הכפר — ליד האקוא־דוקט המתמשך צפונית־מזרחית ממנו — ירו עלינו. אחד החיילים נפצע והוחזר לרגבה. במק"ב של רגבה חל מעצור לאחר שירה מספר צורות.

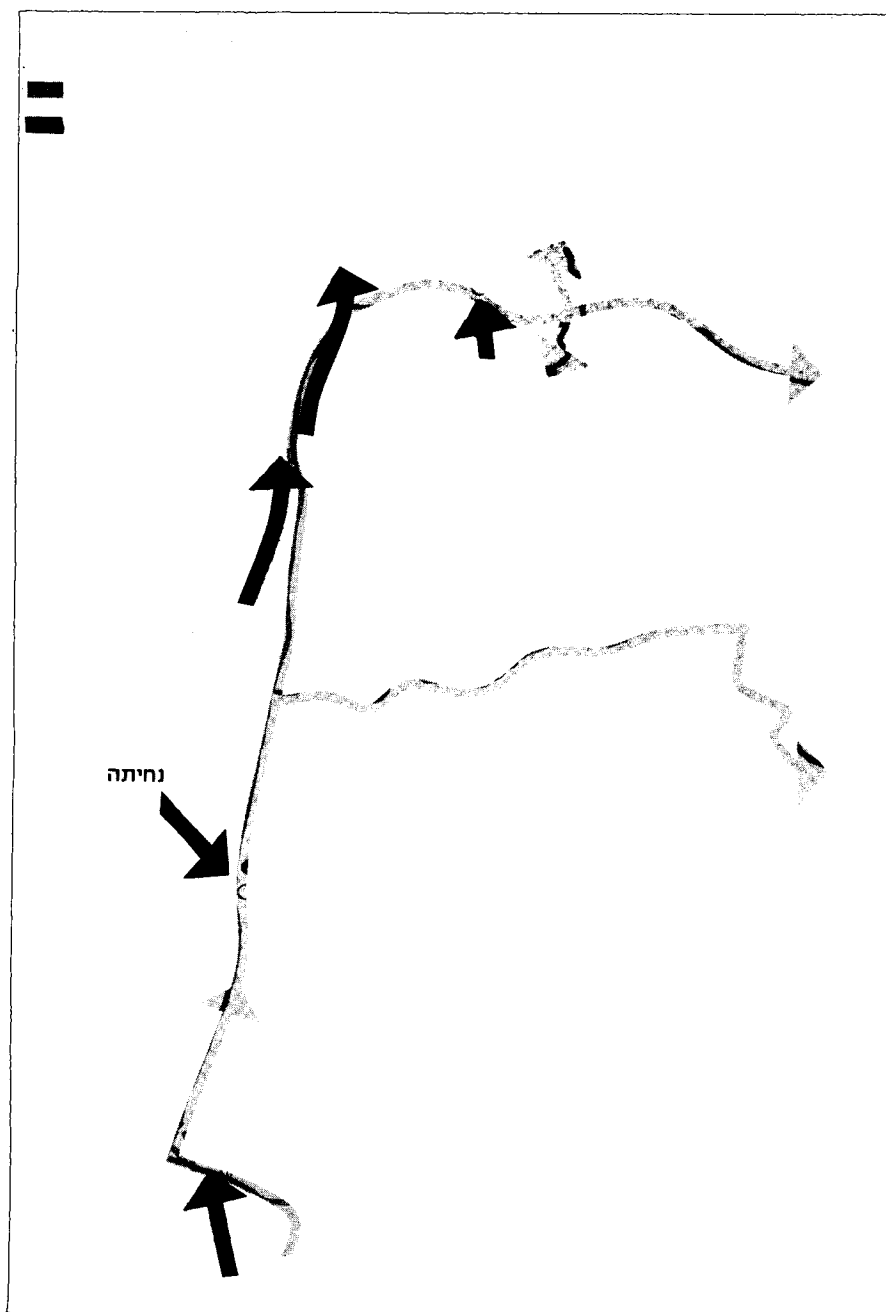
„המחלקה התפרסה. קיבלתי הודעה כי מחלקה מס' 1 מתקרבת אלינו. יצאתי לקבלה ולצרף אותה אלינו, להתקפה על הכפר. תוך כדי הליכה הסברתי למפקד המחלקה השניה את קוי ההתקדמות ואת ציר ההתי־קפה. לפתע הרגשתי חבטה קלה סמוך ללבי; דם החל זורם מחזי. נפגעתי. מסרתי את הפיקוד למאיר מבצרי, מפקד המחלקה השניה. מאיר לא נתהסס ופקד להסתער על הכפר“.

בינתיים התקשר בטלפון החבלן הגדודי, יוסי האוזר, ממזכירות משק רגבה אל מטה החטיבה, והודיע על פציעתו של יוסי האס, מפקד הפלוגה. משה כרמל, שפיקד ישירות על מבצע זה ממטהו בנהריה, הורה לו ליטול את הפיקוד על הפלוגה, ולכבוש את הכפר. מפקד החטיבה הדגיש, שיש לפתוח בפני הערבים שבכפר את האגף המזרחי, כדי שיהיה להם פתח רחב לנסיגה.

ואמנם ערביי הכפר, אשר נלחצו בין השיירה העולה מדרום־מערב לבין הפלוגה המתקיפה מצפון, נסו לעבר השדות, מזרחה. בכך נפתחה הדרך בפני השיירה המתקדמת. עד מהרה נראו מכוניותיה במבואות הדי־רומיים של הכפר.

מספר צבי בן־ארי, מפקד השיירה:

„כשהתקרבו לסמריה פתחו עלינו משם באש עזה. פקדתי על הפלוגה שליוותה את השיירה לרדת מן האוטובוסים המשוריינים ולהתקיף את הכפר. תוך כדי הקרב אמרו לי כמה חיילים, כי הם רואים מצד צפון חיילים בכובעי גרב. התקשרתי עם מטה הפעולה (מטה החטיבה) ומשם נאמר לי: יש להפסיק את האש, אלה חייליו של יוסי האס. רוח האויב — שראה עצמו מוקף מצדדים שונים — התמוטטה כליל, ואנשיו החלו בורחים לעבר השדות. השתלטנו על הכפר ועל הכביש לנהריה. בתוך הכביש נחפרה על־ידי הערבים תעלה עמוקה, שחסמה את המעבר. מכור־נית מלאה זיפזיף, שהוכנה מראש בשבי־ציון, הובאה

מבצע „אהוד” — מרשם קרב

תקים ; נשים נפלו על צוארי הנהגים והחיילים, וחיב-
קום ; בעיני רבים עמדו דמעות.
השיירה התעכבה בנהריה. ידיעה מעודדת התקבלה
ממפקד הפעולה בבסה. בהודעה נאמר כי האויב
נסוג להרים וכי כוחותינו ממשיכים בטיהור הכפר.
אך מאזיב לא באה כל ידיעה. הקשר קורא לתחנה
בלי-הרף — ותשובה אין. רק הד יריות מקלעים,
מק"בים, וקולות-נפץ רבים נשמעים. מטה הפעולה
חשש לאשר את התקדמותה של השיירה לעבר א-זיב
לפני שיקבל ידיעה על כיבוש הכפר.
על שהתרשש בא-זיב מספר חיים בך-דוד, מפקד אחת
הפלוגות שתקפו את הכפר :

למקום, שפכה את מטענה לתוך התעלה ופתחה את
הדרך.
„המכוניות התקדמו לעבר נהריה — צמיגיהן נקובים
ורבים מן הרדיאטורים נוזלים. הנהגים למדו כי
קשה לנסוע במכונית אשר אחד מצמיגיה נפגע ; אך
כאשר כל הצמיגים נפגעים, נוצר שיווי-משקל וההת-
קדמות אפשרית בהחלט...”

השיירה מגיעה לנהריה
משהגיעה השיירה לנהריה יצאה כל המושבה לקד-
ראתה. היתה זו קבלת-פנים סוערת. נערות נשאו
קומקומים עם תה חם ; חנוונים הוציאו פירות וממ-

„היינו עייפים ויגעיים לאחר מסע ליחיעם והפעילות שנלוותה אליו. לא הספקתי לישון יותר משלוש שעות, והנה קראני המג"ד לקבוצת-פקודות; שם נמסרה ל„שועל“* ולי משימה — לכבוש את הכפר א-זיב ולהחזיק בו כדי לאבטח מעבר חופשי לשיירה העולה לחנייתה, למצובה ולאליון. המג"ד העלה לפנינו תכנית שהתבססה על התקפה מצפון ומדרום כאחת, דבר שהתאפשר עלידי המבנה הטופוגרפי של השטח. יצאנו לתצפית והשקפנו לעבר א-זיב מגדל המים של נהריה. כן עמדו לרשותנו תצלומי-אוויר. משחזרנו לסיכום קבוצת-הפקודות, הצעתי כי התקפתנו תיערך רק מדרום. טענתי, כי מתצלומי-האוויר ניתן ללמוד שאיגוף הכפר ממזרח וההתקרבות אליו מצפון יגלו את הכוח עוד בטרם יגיע לקו העמדות ודבר זה ימנע מאתנו כל סיכוי של הפתעה. כן הערכתני, שהתקפה של שתי פלוגות מכיוון אחד תאפשר סיוע הדדי ביניהן. המג"ד קיבל את ההצעה, והמשכנו בהכנות לקראת הלילה“.

ההתקפה על א-זיב

אחר חצות יצאו מנהריה שתי פלוגות (מגדוד 21) ומטה הגדוד. הן צעדו לאורך החוף לכיוון צפון. במבואות הכפר נעצרו עלידי גדר. עד מהרה גילו, כי במקום בו עוברים פסי הרכבת יש פרצה בגדר. הפלוגות חדרו דרכה ונערכו להתקפה. פלוגתו של „שועל“ תפסה עמדות ממערב למסילה ופלוגת ברדוד — ממזרח לה. הבתים הראשונים במבואות הכפר היו עזובים ברובם וההשתלטות עליהם היתה קלה. רק פה ושם נשמעו יריות תגובה. אך משהתקרבו הכוחות למרכז הכפר, נתקלו בעמדות מבוצרות ובאש חזקה. מפקדי הפלוגות צפו לעבר הכביש המשתרע מזרחית לכפר, משם היו אמורים לקבל סיוע ממרגמות „דוידקה“; בשעה 0400 הודיע המג"ד, כי הסיוע לא יגיע כלל, ופקד להתחיל בריכוך האויב בעזרת מרגמות בנות שני אינץ' שהיו ברשות הפלוגות. עם תום ההרעשה הסתערו האנשים מול התנגדות חזקה. מן העמדות שעל גגות הבתים נורתה לעברם אש רובים ומקלעים וכן נזרקו רימונים. משראה חיים כי התנגדות האויב מונעת כל התקדמות, סבר שאם יסיט את ציר התקדמותו מערבה עשוי הוא להימצא מול קטע „רך“ יותר. הוא שידר מייד אל „שועל“ וביקשו להעביר את פלוגתו יותר מערבה כדי לפנות מקום לאנשיו.

הזאת הכוחות נמשכה זמן רב. בלבו של המג"ד, שהא-זיב לשידור, התעורר חשש כי ההתקפה נבלמה. ממקור מובטח, אשר נמצא בערפס, בלי שתהא לו שליטה בתצפית על הכפר, זעק אליהם בעצבנות: „מדוע אתם מדשדשים במקום?“ הוא האיץ להתקדם לעבר היעד והציע להעביר תגבורת של מחלקה שהיתה לידו כעתודה. חיים ענה לו שאין צורך בתגבורת.

בשלב זה נשברה ההתנגדות המאורגנת, והמגינים ברחו בבהלה. רק מגג אחד הבתים הקיצוניים של הכפר נמשכה אש חזקה של רובים ומקלעים. היה הכרח לעקוף את העמדה, לתפוס את הבתים שמאחורי ריה ולהתקיפה מן העורף. רק לאחר שכל מגיני העמדה נהרגו או נפצעו נכבש גם בית זה. נתברר כי לעמדה זו היו עולים בסולם, והסולם הופל. האם הפילו אחד ממפקדי הכפר, כדי למנוע אפשרות של נסיגת אנשי העמדה? כך או כך — הסולם לא היה והעמדה לחמה עד אחרון אנשיה. משנשברה ההתנגדות, שידר המג"ד למטה החטיבה: „הכפר א-זיב בידנו!“

הלוחמים סרקו את השטח, והגיעו לצדו הצפוני של הכפר. מסתבר, כי הכפר היה מבוצר מצפון הרבה יותר מאשר מדרום. בצפון של הכפר נמצא בית גדול ועליו מק"ב וזרקור, מוקפים עמדות בנויות שקי חול ואבנים. בית זה שימש מפקדה, והלוחמים ביצרוהו כהלכה. קטע זה של הכפר היה מוקף שתי גדרות תיל, ובבית נמצאה כמות גדולה של נשק ושל תחמושת. אך עם שבירת ההתנגדות בדרום נטשו גם מגיני קטע זה את עמדותיהם וברחו לעבר גבול לבנון. אזרחי הכפר נסו ממנו תוך מהלך ההתקפה, בהשאירים אחריהם את מטלטליהם. נפגעי האויב היו בעיקר מקרב המזוינים. כתריסר מהם נהרגו. רבים מבין הפצועים נישאו עלידי חבריהם לעבר הלבנון.

השיירה עוברת את א-זיב בדרכה לבסה

בשעה 1100 הגיעה השיירה למבואות הכפר א-זיב, ופלוגתו של חיים קיבלה הוראה להמשיך ולטהר את הדרך לפני השיירה עד לצומת בסה — ראש-הנקרה. בהגיעה לצומת זה נפתחה על הפלוגה אש עזה מרכזי הלבנון.

חיים שלח את כיתת המק"ב שלו לתפוס עמדות בתעלה, ובחיפוי האש שלה הגיעה הפלוגה לצומת והתבצרה סביב בית-הקפה שבמקום. האויב הוסיף לירות לסירוגין. השיירה הגיעה לצומת והמשיכה לעבר בסה, אשר נכבשה עלידי כוחות של גדוד 22.

הקרב על בסה

מספר מפקד הפעולה, אברהם פלד:

„הכוח כלל שתי פלוגות ויחידת סיוע. מאחר שלא היה ברשותנו שום מכשיר-קשר ארוך טווח, נקבע, כי נעביר את הידיעה על תוצאות הפעולה דרך מכשיר-הקשר השייך לרשת אבינועם** של משק מצובה“.

אדי שתדלר, מפקד הפלוגה המובילה, מספר:

„יצאנו לדרך עם רדת החשיכה. סדר המסע היה: בראש — סייר ממצובה, אחריו — פלוגה ב' בפיקודי, אחריו — מפקדת הגדוד עם המפקד אברהם פלד, ואחריהם — הפלוגה של פניה (פנחס רצקי).“

** רשת האלחוט של מטה ה„הגנה“ עם הישובים.

ביומן הרשמים של שמעון, האלחוטאי ממצובה, אנו קוראים :

„13 במאי 1948. קשר עורקי של נפת הגליל-המערבי בשעת לילה מאוחרת. כל התחנות רוצות להשתחרר, אך הנפה מעכבת את כולן ושולחת מברק סודי משותף לכל התחנות.
„מודיעים שמבצע, אהוד' נפתח הלילה. מצביהן חמור בכל האזורים. פקודה להאזנה בלתי-פוסקת.
„השיירה יוצאת מהקריית ואנו מלוים אותה, צעד-אחר-צעד, באמצעות הקופסה השחורה שלנו.
„עבודה מוגברת וקדחתנית בכל תחנות-האלחוט. מהמברקים שאנו מפענחים, אנו נוכחים לדעת שכוח גדול, באופן יחסי, משתתף בפעולה. מופתעים אנו להיווכח כי מפקד החטיבה נמצא בנהריה ומנצח בעצמו על הפעולה.
„תוקפים את עכו והשיירה עוקפת את העיר. נעצרים עלי-יד סמריה ואנחנו מאזינים בחדרה. כעבור זמן קצר שולחת נהריה את הסימן המוסכם המבשר שהשיירה הגיעה אליהם.
„החזית והשיירה מתקרבים אל ביתנו. אני מביט מבעד לחלון ומודיע ישר למטה הפעולה את שעיני ראות ואוזני שומעות. הכוחות שתוקפים את בסה מקיימים את הקשר עלי-ידי רצים וחוליות אתתים ממצובה. אנו מעבירים את התשדורות שלהם באמצעות האלחוט למטה החטיבה.
„מוסרים שבסה נכבשה. כוחותינו סורקים את חורשת הזיתים ומבערים את קני הצלפים. השיירה כבר עברה את איזב. מייד עם קבלת ההודעה על נפילת בסה נשלחה פקודה לשיירה להמשיך למצובה.
„ידי אוזות במפתח. אוזני קולטות את הקריאות, אך עיני צמודות לפיסת הכביש על גבעת בסה, הנראית לי מבעד לחלון.
„משך חודשים היה כביש זה שומם ועזוב. והנה לפתע מופיע טור של מכוניות. אני משדר במהירות ובחדוה. אני רוצה להכניס את כל שמחת לבי בשידור קצר זה — השיירה הגיעה. ברגע זה אני מרגיש שניצחנו...”

העורף עסקה בריכוז שבויים ובאיסוף הנשק. בני משפחות אחדות, מתושבי הכפר שנשבו, הראו לי דרכונים של מדינה דרום-אמריקנית. שילחתים לחופ-שי, לאחר שהבטיחו לי להסתלק ללבנון.

„עד כה לא יכולתי להשיג קשר עם אברהם. אירגנו מפקדה, ובאחד הבתים הקמנו נקודה לאיסוף פצועים. כל אותו זמן ניהלנו קרב אש עם הצד הצפוני של הכפר, אך האויב לא עשה כל ניסיון להתקפת-נגד. בשעה שש הופעלה המרגמה של חניתה, שירתה שש פצצות על החלק הצפוני של הכפר. הפגיעות לא גרמו אמנם נזק לבתי האבן של הכפר, אך העלו אבק רב. כעבור זמן לא רב הבחנו בקבוצת אנשים שנעה בשביל ההרים העולה ללבנון. ברור היה כי הערבים התחילו לפנות את הצד הצפוני של הכפר והם נסוגים אל מעבר לגבול. המחלקה ממערב הכפר שלחה אני-שים לפנות את המחסומים מן הכביש והדרך למעבר השיירה נפתחה.

„לפתע הודיעו לי מהמחלקה שתפסה את הרכס הדרומי, כי הם רואים קבוצת אנשים מתקרבת מצד דרום. רצתי לשם. בעזרת המשקפת הבחנתי באברהם שהתקרב בלוויית מספר אנשים. שלחתי לקראתו סייר, והודעתי לו שהוא יכול לדווח כי הדרך פנויה למעבר השיירה”.

השיירה עברה את בסה ונחלקה לשניים. החלק האחד עלה לחניתה, והאחר — למצובה. כאן התחילו בפרי-קת המטענים. בו בזמן התארגן חלק מהכוחות להת-קפה על משטרת בסה 2. על המשוריינים, המצוידים ב„פיאטים” ובמקלעים, הוטל לפרוץ את השער ול-השתלט על התחנה. הם יצאו לכביש, בצירוף מחלקה של חיל רגלים.

מזה שבועות היה הכביש שליד המשטרה חסום. אך עתה היה המחסום פתוח והדרך לאילון — פנויה. הדבר נראה תמוה. מפקד המשוריינים הראשון שאל : „הלפתוח באש לעבר המשטרה ?”. מפקד הכוח הורה לירות צרורות גישוש אחדים, ומשלא נשמעה כל תגובה מהבניין פקד להמשיך ולנסוע בדרך לקיבוץ אילון כדי לקבל מידע נוסף מאנשי המקום, אשר

„הדרך היתה קשה וביחוד קשה היה לשמור על הקשר בין כל חלקי הגוף, שהתפתל בשורה עורפית ארוכה בין הוואדיות. בכל פעם שעברנו מכשול, גדל המרחק בין אלה שסיימו לעברו ובין אלה שטרם הגיעו אליו. „הקשרים פעלו הרבה כדי לשמור על קשר תקין. הגדיל לעשות המפקד זאב שפירי, שהתרוצץ בלי-הרף עם מכשירו בין הקשרים השונים, כדי לתקן בעצמו את כל הליקויים.

„עצרנו כמה פעמים, כדי לאפשר סגירת הרווחים שנוצרו בזמן ההתקדמות, ובעת מעבר ואדיות עמוקים ומכשולים אחרים. הפסקות אלה עיכבו אותנו, והת-נועה נמשכה זמן רב מאשר שיערנו. השעה כבר קרבה לעליית השחר, וטרם הגענו למטרה.

„לפתע נותק קשר-העין עם פלוגתו של פניה. פניה הודיע לאברהם באלחוט, שנכנס לחורשת זיתים, כי ראה בה משהו חשוד. ניסינו לחדש אתו את קשר-העין, ולא עלה בידנו. אברהם האיץ בי לפתוח בהת-קפה לבדי, כדי שנספיק להסתער לפני עלות השחר. „המשכתי עם פלוגתי. נעתי צפונה עד שראיתי לפני גבעה שנראתה לי כגבעה הדרומית של בסה. שלחתי את כיתת המק”ב, שצורפה אלי מהפלוגה המסייעת, בליווי כיתה שלי לאגף המערבי, לחפות עלינו וערכתי את הפלוגה להתקפה. התקדמנו במבנה של שתי מחלקות מלפנים ומחלקה מאחור, ואני עם המטה בין שתי המחלקות. רוחב חזיתנו לא עלה על 80 מטרים, לערך. המרחקים היו קטנים והקשר — טוב.

„כאשר התחלנו לעלות במעלה הגבעה הרגישו בנו הערבים ופתחו עלינו אש. מייד פתחו גם המק”בים שלנו באש ובחיפויים הסתערנו כשאנו יורים מן המותן. שטפנו את הגבעה. המגינים נטשו את העמדות, בהשאירם אחריהם כמויות גדולות של נשק — רובים, תחמושת ורימוני-יד.

„מייד התארגנו להגנה היקפית. כיתת המק”בים הוצבה במרכז הגזרה והם הצטרפו לקרב האש, שהת-פתח בינתיים עם החלק הצפוני של הכפר, שמעבר לכביש הצפון. כיתה מהמחלקה שתפסה את גזרת-

קיימו תצפית לעבר התחנה. משהגיעו לאילון סיפרו להם חברי המשק כי המלאכה כבר נעשתה. יחידה מאנשי הקיבוץ ישבה כבר בתוך המשטרה, לאחר שקבוצת הערבים שהיתה בה פינתה אותה עם שחר והצטרפה לבריחה הכללית לעבר לבנון; המשטרה נפלה כפרי בשל... היחידה מאילון לא דאגה להניף דגל או להודיע בדרך אחרת לשיירה על המצב. רק זהירותו של מפקד השיירה מנעה אסון.

בו ביום הוכנסו ילדי חניתה ומצובה בלוויית המ' טפלות לתוך המכוניות, והשיירה חזרה לנהריה. בצהריים שלח מפקד החטיבה מברק לפיקוד העליון, בזו הלשון:

„אל: מטכ"ל/אג"ם 15/5/48 1205
מאת: ירמיהו (כינויו של כרמלי)
השיירות הגיעו למצובה ולחניתה עם האספקה. אחר-כך השתלטנו, תוך קרבות, על הכפרים ועל המשלטים שבדרך. ממשיכים לפי התכנית. מבקש סיור אוירי לאורך הגבול הלבנוני, ביחוד לראש-הנקרה. את תוצאות הסיור — להטיל בעברון בשביל מפקד חטיבת כרמלי הנמצא בנהריה".
בשולי המברק נרשמה תשובת המטכ"ל:
„אין מטוס!"

למרות החשש כי בדרכים משוטטים אנשי-כנופיות מזוינים, שגורשו מן הכפרים שנכבשו, ניתנה הוראה להגיע לאילון עוד באותו לילה ולפנות מייד את הילדים לנהריה. כן פונו לחיפה ילדי חניתה ומצובה. החטיבה המתנינה לפלישה.

בכביש נהריה—ראש-הנקרה נחפרו תעלות עמוקות ו הונחו מוקשים במקומות שונים. כל החבלנים שנמצאו באיזור נשלחו לפעולה, בלילות שלפני סיום המנדט הבריטי, במאמץ להקשות על צבאות האויב את הח' דירה לשטח המוחזק בידי כוחותינו.

יחידות של הגדוד ערכו פשיטות על הכפרים עלמה ולבון שבלבנון. האנשים לא נתנו שינה לעיניהם; הם חששו שעם שחר ינסה צבא לבנון לפלוש לגליל המערבי העברי. אך הפלישה לא באה.

תגובה למאמר „עתיד חי"ר-צנחנים" שאול יעיש

קראתי בעיון את רשימתו המעניינת של דוד כהן „עתיד חי"ר-צנחנים"*. המחר מביע בה השקפות שאת מרביתן ניתן לקבל כתקפות. למשל, השאלה „...האם פטרול רגלי או פשיטה רגלית עמוקת-טווח... הם מבצעים פחות נועזים מפשיטה מוצנחת?" או „...הטנקים הם המרכיב העיקרי בהשגת הכרעה בקרב היבשה". עם זאת, הפליג המחבר באחדות מן ההכללות, ולעתים ניכרת בדבריו מגמתיות. כך, למשל, קובע המחבר, כי „המשימה הקשה והמורכבת ביותר הנראית לעין ליחידות החי"ר-

* „מערכות" 219, עמ' 19.

צנחנים עשויה להיות כיבושו של ראש-גשר תוך צליחת מכשול-מים מוגן על-ידי יעדים מבוצרים. המשימות האחרות... משניות." צליחת מכשול-מים מוגן היא משימה קשה ומורכבת ללא ספק, אך כלום שאר המשימות המוטלות על אנשי החי"ר הן משניות? ומהו מבצע נחיתה מן הים בחוף אויב מוגן? או פריצת מעבר לשריון דרך מתחם עמוק ומוגן, דוגמת פריצתו של מתחם אוס-כתף במלחמת ששת-הימים? ומהו קרב לעקירת אויב מעמדותיו באיזור הררי קשה?

בנקודה נוספת ניכרת מגמתיות בדבריו של המחבר וזה בבקשו להפנות אל יחידות החי"ר „תגבורות של כוח-אדם טוב על בסיס התנדבותי, או על בסיס מיוני שוה, שיעלו את הרמה". המחבר טוען זאת משום שלוחם החי"ר נתון ללחצים פסיכולוגיים שונים מאלה של לוחם אחר, משום שהוא, איש החי"ר, אינו צמוד למערכת-נשק אחת, לכלי-תובלה אחד, למשימה אחת, למבנה ארגוני אחד, כמו, למשל, הטנקיסט או התותחן.

אם התכוון המחבר למלה „שונים" כמשמעותה — משאלתו היא לגיטימית. אולם, דומה כי התכוון לומר שהלחצים הפסיכולוגיים על לוחם החי"ר גדולים מאלה המופעלים על אנשי השריון והתותחנים וכאן קשה לקבל את טענתו. הלחץ הפסיכולוגי על איש חי"ר המסתער חשוף לאורך כבדת-דרך ארוכה הוא כבד, ללא ספק. לחימת לילה, סריקת עצמים חשודים ולחימה בשטח בנוי גם הן יוצרות מתח פסיכולוגי רב. אך לעומתם, קצב הלחימה של השריון, שדה-הראיה המוגבל של השריונאי, ובמיוחד בלחימה בלילה ובשטח בנוי, יוצרים מתחים פסיכולוגיים שאינם מצומצמים יותר בהיקפם או בעוצמתם.

במקום אחר ברשימתו קובע המחבר כי „כל יחידות החי"ר הסדירות צריכות לעבור קורס צניחה". ואולם בהמשך הוא מודה כי „הסיכוי לביצוע משימות מוצנחות הוא מועט ביותר". לשם מה, אם כן, לאמן את הכל בצניחה? האמנם נחוץ הדבר לשם איחוד כל מסגרות החי"ר והצנחנים? האמנם אין בסיס משותף אחר לכך? ודאי שיש — החל מארגון מבנה היחידות, דרך אימוניהן וגמור במשימותיהן ובפיקוד עליהן. ועניין הצניחה הוא תוספת שתיתן ליחידות מסוימות, לפי הצורך.

נקודה חשובה העלה מחבר הרשימה בהציעו „הצמדה" של יחידות המסוקים ליחידות החי"ר. בלי ספק יתרום הדבר להישגים נכבדים יותר של שני האלמנטים. ומבצעהן של דיביזיות „הפרשים" בויאט-נאם מוכיחים באופן חד-משמעי את התועלת שבשילוב חי"ר-מסוקים**.

** פרטים מעניינים על אימוני „הפרשים" ועל הפעלתם ימצא הקורא בספר חדש שהופיע החודש בהוצאת „מערכות" — „גדוד המוסטנג הקופץ".